

ZNACZENIE EUROPEJSKIEJ POLITYKI SĄSIEDZTWA W POLITYCE KRÓLESTWA MAROKA

dr hab. Karolina Julia HELNARSKA
Akademia Obrony Narodowej

Problematyka znaczenia Europejskiej Polityki Sąsiedztwa dla Królestwa Maroka jest bardzo mało znana. Poza krótkimi omówieniami Europejskiej Polityki Sąsiedztwa i jej znaczenia przede wszystkim w odniesieniu do wymiaru wschodniego, w artykułach naukowych i publicystycznych, nie ukazała się w Polsce żadna praca analizująca znaczenie Europejskiej Polityki Sąsiedztwa UE całościowo w odniesieniu do wymiaru południowego, a z pewnością brak jest publikacji poświęconej konkretnemu państwu, na przykład Królestwu Maroka. Celem artykułu jest przybliżenie tej problematyki oraz dokonanie analizy działań realizowanych i wykorzystywanych w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa przez Królestwo Maroka i ich wpływu na rozwój tego państwa. Należy rozważyć także następujące problemy szczegółowe: jaką rolę odgrywa udział Królestwa Maroka w wymiarze południowym Europejskiej Polityki Sąsiedztwa Unii Europejskiej?, jaki dla Maroka i dla Unii Europejskiej jest najlepszy wybór formuły relacji Maroko–UE?, z jakich instrumentów unijnych korzysta Maroko i jaki mają one wpływ na jego rozwój społeczny, polityczny i gospodarczy?, znaczenie relacji gospodarczych UE–Maroko, jaką rolę odgrywają ścisłe relacje między Francją a Marokiem?

Podstawową metodą badań będzie analiza podstawowych dokumentów źródłowych i publikacji naukowych oraz opracowań eksperckich. W procesie badawczym będą stosowane ogólnometodologiczne metody badawcze stosowane w naukach o stosunkach międzynarodowych, a przede wszystkim trzecia ich zasada całościowe-

go, kompleksowego podejścia do analizowanego przedmiotu badawczego.

W 2004 roku utworzona została Europejska Polityka Sąsiedztwa (EPS), aby zapobiec powstawaniu nowego podziału między rozszerzoną Unią Europejską a jej sąsiadami. Celem działań Unii Europejskiej w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa jest zapewnienie dobrobytu, stabilności oraz bezpieczeństwa. Europejska Polityka Sąsiedztwa to przede wszystkim prowadzenie działań dwustronnych pomiędzy Unią Europejską i poszczególnymi państwami partnerskimi. W ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa funkcjonują inicjatywy współpracy regionalnej, jest to Partnerstwo Wschodnie i Unia dla Śródziemnomorza. Istotną rolę w realizacji Europejskiej Polityki Sąsiedztwa wobec południowych sąsiadów Unii Europejskiej odgrywa Francja.

Francja na początku lat dziewięćdziesiątych, wykorzystując zmiany geopolityczne jakie zaszły w świecie, postanowiła dokonać pewnych modyfikacji w swej polityce śródziemnomorskiej. Zmiany te polegały na przekonaniu państw regionu do dokonania demokratycznych zmian, zwiększeniu pomocy na wprowadzanie reform, zaangażowaniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej/Unii Europejskiej w te procesy.

W odniesieniu do Maroka Francja postanowiła prowadzić politykę inspirującą, związaną z demokratyzacją systemu sprawowania władzy oraz poszerzaniem praw i wolności obywatelskich².

Francja, po zakończeniu wojny w Algierii, zabiegała o zaangażowanie się Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej do francuskiej polityki wobec państw Maghrebu. Promowanie interesów państw tego regionu na forum Wspólnoty wzbudzało

¹ Art. 8 of the Treaty on European Union; Title V of the Treaty on European Union, the EU's external action ; Art. 206–207 (trade) and 216–219 (international agreements) of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU).

² *Discours de Monsieur J. Chirac Président de la République à l'occasion de la réception des ambassadeurs (Palais de l'Elysée)*, 29 août 1996.

sprzeciw pozostałych jej członków. Wiązało się to z zachowaniem przez Francję ścisłych więzów gospodarczych z byłymi koloniami przy jednoczesnej niechęci używania instrumentów wspólnotowych³. Ponadto niechęć Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej do zaangażowania się w region Morza Śródziemnego wynikała z faktu dużych tam wpływów Związku Radzieckiego, czego potwierdzeniem było przyjęcie przez Algierię, Libię, Egipt i Syrię orientacji socjalistycznej.

Pod koniec lat osiemdziesiątych Francji udaje się przekonać Europejską Wspólnotę Gospodarczą do podjęcia nowej polityki wobec regionu śródziemnomorskiego. Uzyskała ona mocne poparcie ze strony przyjętych w latach osiemdziesiątych Hiszpanii i Portugalii. Francja wspólnie z tymi dwoma państwami oraz Włochami doprowadziła do przyjęcia przez Radę Ministrów Wspólnot Europejskich w grudniu 1990 r. Nowej Polityki Śródziemnomorskiej. Założenia i zadania tej polityki były niemal tożsame z wcześniejszymi propozycjami francuskimi i polegały na:

- udzielaniu pomocy w procesach transformacji gospodarczej i politycznej;
- popieraniu bezpośrednich inwestycji zagranicznych;
- zwiększeniu zaangażowania finansowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej wraz ze zmianą zasad jej udzielania (konkretne programy rozwojowe);
- zawarciu odpowiednich porozumień gwarantujących państwom arabskim dostęp do rynków państw członkowskich Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej;
- włączaniu regionu śródziemnomorskiego do budowanego jednolitego wspólnotowego rynku;
- wspieraniu dialogu politycznego i ekonomicznego na poziomie regionalnym i subregionalnym⁴.

Nowa polityka śródziemnomorska została zaaprobowana przez Radę Europejską w Lizbonie (22–26 czerwca 1992 r.), w przyjętej „Deklaracji lizbońskiej”. W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych nie udało się wdrożyć podstawowych założeń deklaracji. Istotnym impulsem do ponownego wzrostu zainteresowania się regionem śródziemnomorskim było rozszerzenie się Unii o Szwecję, Finlandię i Austrię oraz przyjęcie na

szczyście UE w Kopenhadze (22 czerwca 1993 r.) kryteriów dotyczących rozszerzenia Wspólnoty o państwa Europy Środkowej. Wywołało to wśród południowych państw członkowskich Unii obawy, że większość środków unijnych zostanie przeznaczonych na jej północne obszary, kosztem polityki śródziemnomorskiej. Francja udzieliła poparcia hiszpańskiej propozycji dotyczącej przyjęcia takiej samej strategii dla regionu śródziemnomorskiego, jaką zastosowano wobec państw kandydujących z Europy Środkowej. Hiszpania zaproponowała program PHARE MEDA, w którym domagała się określenia stałego stosunku między pomocą kierowaną na wschód i południe w stosunku 5:3,5. Propozycja Hiszpanii została ostatecznie przyjęta podczas szczytu UE w Cannes (26–27 czerwca 1995 r.). Jednocześnie postanowiono przyspieszyć prace związane z przygotowaniem konferencji państw śródziemnomorskich dotyczącej utworzenia Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego. Konferencja obradowała w Barcelonie w dniach 25–26 listopada 1995 r., wzięło w niej udział 27 państw⁵.

Francja w trakcie wypracowania założeń partnerstwa eurośródziemnomorskiego, uważając się za adwokata państw śródziemnomorskich, dążyła do przyjęcia własnych koncepcji. Na tym tle doszło do sporów z Hiszpanią, która widziała partnerstwo jako szerokie forum regionalne, funkcjonujące na zasadach KBWE z możliwością udziału Stanów Zjednoczonych, a główną płaszczyzną działania miały być sprawy bezpieczeństwa w regionie. Francja natomiast stała na stanowisku, że w partnerstwie powinny uczestniczyć tylko państwa europejskie oraz z południowych i wschodnich wybrzeży Morza Śródziemnego, na zasadzie wielostronnego forum, uwzględniającego istniejące już szczególne powiązania dwustronne.

Francja aktywnie uczestniczy w rozwoju procesu barcelońskiego. Szczególnie odnosi się to do dialogu politycznego w ramach stosunków dwustronnych oraz w relacjach Unia Europejska a arabskie państwa śródziemnomorskie. Francja była współzałożycielem i głównym donatorem unijnego programu finansowego MEDA⁶, któ-

³ S. Parzymies, *Polityka śródziemnomorska państw Maghrebu*, Warszawa 1980, s. 250 – 252.

⁴ G. Bernatowicz, *Polityka śródziemnomorska Unii Europejskiej*, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 1995, nr 4, s. 63–80.

⁵ W konferencji barcelońskiej uczestniczyło 15 państw członkowskich Unii Europejskiej oraz 12 państw południowego i wschodniego wybrzeża Morza Śródziemnego: Maroko, Tunezja, Algieria, Egipt, Izrael, Autonomia Palestyńska, Liban, Syria, Jordania, Turcja oraz Malta i Cypr. Francja zabiegała by w konferencji uczestniczyła Mauretania.

⁶ MEDA jest podstawowym instrumentem finansowego wsparcia Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego (procesu barcelońskiego). Powstał wraz z inicjatywą ustanowienia procesu barcelońskiego jako nowej formy polityki śródziem-

ry miał za zadanie na płaszczyźnie dwustronnej i regionalnej wspomagać strukturalne reformy gospodarcze i społeczne oraz finansować projekty związane z rozwojem partnerstwa społecznego, kulturowego i humanitarnego w państwach północnoafrykańskich i bliskowschodnich. Francja wspierała i wspiera finansowo te państwa, poprzez popieranie ich w Europejskim Banku Inwestycyjnym (EBI), którego wysokość środków przeznaczanych na pomoc znacznie przekracza środki MEDA. Największymi odbiorcami pomocy finansowej z programu MEDA i EBI były związane z Francją państwa Maghrebu.

W odniesieniu do rozwiązania problemów bezpieczeństwa w regionie śródziemnomorskim, J. Chirac w lipcu 1995 r. w czasie podróży po krajach Maghrebu, w Maroku wystąpił z inicjatywą „Paktu stabilności dla regionu śródziemnomorskiego”, który uzupełniałby partnerską współpracę ekonomiczną i dialog kulturalny zbliżający państwa leżące po obu stronach Morza Śródziemnego⁷. Francja, biorąc pod uwagę głębokie różnicowanie jakie w dziedzinie bezpieczeństwa występuje w północnej Afryce i na Bliskim Wschodzie, zaproponowała przyjęcie rozwiązań „miękkiego” bezpieczeństwa, opartych na koncepcji „środków budowy partnerstwa”, wyrażających się w podjęciu współpracy regionalnej i transgranicznej, dialogu politycznym, wypracowania i stosowania kodeksu postępowania państw, dyplomacji prewencyjnej, promowaniu demokracji i praw człowieka. Francuska propozycja dotycząca paktu została przyjęta przez Konferencję Barcelońską, która zaleciła podjęcie prac dotyczących jego przygotowania. Odstąpiono od nazwy *pakt*, zastępując ją *kartą*. Mimo wysiłków dyplomacji francuskiej, wspieranej przez hiszpańską i włoską, nie udało się doprowadzić do przyjęcia „Eurośródziemnomorskiej karty pokoju i stabilności”. Wprowadzenie karty spotkało się ze sprzeciwem państw arabskich, które zarzuciły, że przedstawia ona tylko punkt widzenia państw UE a ignoruje ich stanowiska, nie uwzględniając faktów, iż przyczyną niestabilności w Afryce Północnej i na Bliskim Wschodzie są spory graniczne i brak równowagi militarnej. Dlatego za najważniejsze, zdaniem krajów arabskich, jest uregulowanie kwestii spraw granicznych i doprowadzenie do równowagi militarnej w re-

nomorskiej UE w 1995 r. (konferencja w Barcelonie 26–27 listopada 1995 r.). Począwszy od stycznia 2007 r. został zastąpiony Europejskim Instrumentem Sąsiedztwa i Partnerstwa, który zastępuje także dotychczasowy program TACIS.

⁷ *Discours de Monsieur J. Chirac Président de la République à l'occasion de la réception des ambassadeurs, Palais de l'Élysée, 31 août 1995.*

gionie, poprzez rozbrojenie i wprowadzenie kontroli zbrojeń. Za kontrowersyjne zostały uznane zapisy dotyczące promowania demokracji i przestrzegania praw człowieka, oceniono je za ingerowanie w wewnętrzne sprawy państw arabskich oraz sprzeczne z arabskimi tradycjami i kulturą.

Mimo starań dyplomacji francuskiej, wprowadzaniu zmian wychodzących naprzeciw stanowisku państw północnej Afryki i Bliskiego Wschodu, do końca 2005 r. nie udało się przyjąć „Eurośródziemnomorskiej karty stabilizacji i pokoju”. Świadczyło to o dużych rozbieżnościach natury politycznej, społecznej i kulturalnej, jakie istniały między Europą a śródziemnomorskimi arabskimi partnerami. Rozbieżności te się pogłębiały, o czym świadczyły m.in. wydarzenia po opublikowaniu karykatur Mahometa w Danii oraz w innych państwach europejskich.

W dniu 13 lipca 2008 roku na szczycie w Paryżu została powołana Unia dla Śródziemnomorza⁸ w celu kontynuowania współpracy w ramach procesu barcelońskiego. Jest ona forum dialogu pomiędzy państwami głównie położonymi nad Morzem Śródziemnym a państwami położonymi w Afryce Północnej i na Bliskim Wschodzie. Do głównych celów Unii dla Śródziemnomorza należą: stworzenie obszaru pokoju, stabilności, bezpieczeństwa, przestrzegania zasad demokracji, praw człowieka, podstawowych wolności oraz promowanie zrozumienia pomiędzy kulturami i cywilizacjami w regionie Morza Śródziemnego⁹.

Europejska polityka sąsiedztwa Unii Europejskiej dotyczy dziesięciu państw sąsiadujących z Unią Europejską na wschodnich i południowych wybrzeżach Morza Śródziemnego: Algierii, Egiptu, Izraela, Jordanii, Libanu, Libii, Maroka, Palestyny, Syrii i Tunezji¹⁰. Na politykę składają się strategie dwustronne realizowane przez UE oraz poszczególne państwa partnerskie. Najważniejszymi dwustronnymi instrumentami UE w tym regionie są układy o stowarzyszeniu,

⁸ Liczba uczestników została rozszerzona do 43 państw. Są to wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej (UE), Komisja Europejska, kraje partnerskie i obserwatorzy Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego (Mauretania, Maroko, Algieria, Tunezja, Egipt, Jordania, Autonomia Palestyńska, Izrael, Liban, Syria, Turcja i Albania), jak również inne kraje śródziemnomorskie (Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra i Monako).

⁹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 marca 2008 r. „Proces barceloński: Unia na rzecz regionu Morza Śródziemnego” [COM(2008) 319]

¹⁰ Art. 8 Traktatu o Unii Europejskiej; Tytuł V Traktatu o Unii Europejskiej: działania zewnętrzne UE; art. 206–207 (handel) i 216–219 (umowy międzynarodowe) Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).

z Marokiem podpisany w 2000 r., oraz plany działania. Określają one programy reform polityczno-gospodarczych uwzględniających priorytety krótko- i średniookresowe na okres od trzech do pięciu lat. Plany działania w ramach europejskiej polityki sąsiedztwa odzwierciedlają potrzeby, interesy i możliwości UE oraz każdego z partnerów, umożliwiając rozwój demokratycznych i równych społeczeństw sprzyjających włączeniu społecznemu, promowanie integracji gospodarczej i edukacji, rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz rolnictwa, ułatwianie przepływu osób między państwami oraz udzielanie wsparcia finansowego i zapewnianie technicznej współpracy, które pozwalają na dostosowanie się do norm Unii Europejskiej.

W latach 1997–2007 Królestwo Maroka było głównym beneficjentem pomocy Unii Europejskiej dla krajów regionu. Pomoc ta do końca 2006 roku wyniosła 70% (w tym program MEDA I (1995–1999) – 127,6 mln euro, natomiast program MEDA II (2000–2004) – 677 mln euro), zadeklarowanej pomocy przeznaczonej na lata 1996–2006¹¹.

Podczas posiedzenia Rady Stowarzyszenia Unia Europejska – Maroko w dniu 13 października 2008 r. Unia Europejska i Królestwo Maroka przyjęły wspólny dokument UE–Maroko w sprawie zacieśnienia stosunków dwustronnych / przyznania szczególnego statusu. W dokumencie tym zatwierdza się cele szczególnego statusu przyznanego przez UE w odpowiedzi na wyrażone przez Maroko pragnienie zacieśnienia partnerstwa z UE. Wspomniane cele skupiają się na lepszym uwzględnianiu priorytetów strategicznych obu zainteresowanych stron oraz na stopniowym włączeniu Maroka do rynku wewnętrznego.

Głębokie przemiany, jakie zachodzą w południowej części regionu Morza Śródziemnego od rewolucji tunezyjskiej oraz późniejszych wydarzeń w sąsiednich krajach, stanowią dla UE wezwanie do bardziej zdecydowanego wspierania aspiracji tamtejszej ludności, zważywszy że aspiracje te są popierane przez tamtejszych przywódców.

Królestwo Maroka od wielu lat zaangażowane jest w proces reform politycznych, gospodarczych jak i społecznych. Unia Europejska stara się wspierać wysiłki Królestwa Maroka, które mają na celu realizację programu reform. Przyznanie szczególnego statusu wpisuje się we wspólną wolę wspierania procesu wewnętrznych reform przy jednoczesnym prowadzeniu zorganizowanego

i szczerego dialogu, którego zasadniczy element stanowią prawa człowieka. Ten dialog jest kontynuowany i rozwijany w ramach organizowanych szczytów Unia Europejska – Maroko, posiedzeń Rady Stowarzyszenia UE–Maroko oraz Podkomitetu ds. Praw Człowieka, Demokracji i Ładu Administracyjnego¹².

Szczególny status Maroka rozszerza zakres współpracy dwustronnej na dziedziny, które nie zostały uwzględnione w układzie o stowarzyszeniu podpisanym w 1996 r. w ramach procesu barcelońskiego (wszedł w życie w 2000 roku). W tej nowej perspektywie dialog polityczno-strategiczny prowadzony w ramach szczytów dwustronnych UE–Maroko oraz innych spotkań ad hoc o charakterze dwustronnym jest wyrazem politycznej wagi, jaką obie strony przywiązują do wzajemnych stosunków. Współpracy polityczno-strategicznej towarzyszy także dynamiczne zacieśnianie współpracy gospodarczo-finansowej zgodnie z celami europejskiej polityki sąsiedztwa.

Ogólne zasady europejskiej polityki sąsiedztwa oraz plan działania na rzecz sąsiedztwa przyjęty wspólnie w lipcu 2005 r. zainicjowały nowy etap w stosunkach dwustronnych, dając Maroku możliwość stopniowej integracji z rynkiem wewnętrznym UE. Szczególny status jest potwierdzeniem tej strategicznej opcji i daje możliwość uczestnictwa w pracach agencji wspólnotowych oraz w programach wspólnotowych; umożliwia także odpowiednie wsparcie finansowe dostosowane do wielkości i ambitnego charakteru tej ewolucji. W tym kontekście UE będzie zwracać szczególną uwagę na to, aby wszystkie marokańskie strategie polityczne przynosiły korzyści wszystkim regionom kraju, a także Saharze Zachodniej.

Protokół do euro-śródziemnomorskiego układu o stowarzyszeniu między UE a Marokiem dotyczący ogólnych zasad udziału Królestwa Marokaw programach wspólnotowych jest decydującym etapem dwustronnych stosunków. Na jego mocy zezwala się, aby Maroko brało udział we wszystkich obecnych i przyszłych programach wspólnotowych, w których uczestnictwo będzie dla tego kraju otwarte. Ta nowa perspektywa pozostaje w zgodzie z celami nowej polityki sąsiedztwa UE.

Protokół stanowi wyraźny akt wsparcia i zachęty ze strony UE dla wysiłków podejmowanych przez Maroko w celu pogłębienia podjętych reform oraz inicjowania przyszłych, przy jednoczesnym zapewnieniu rzeczywistego uczestnictwa marokańskich obywateli. Przeprowadzenie wybo-

¹¹ Maroc, le printemps tranquille, Rapport de groupe interparlementaire d'amitié n° 107 - 26 juin 2013.

¹² Ibidem.

ów parlamentarnych w dniu 25 listopada 2011 r. w warunkach zapewniających wysoką frekwencję wyborczą stanowiło ważny etap w rozpoczętym procesie reformy konstytucyjno-demokratycznej¹³.

Od 2011 r. rewolucyjna fala, zwana „arabską wiosną”, która przeszła przez Afrykę Północną i Bliski Wschód, dotknęła także Maroko, gdzie jednak niepokoje miały ograniczony zakres, głównie ograniczając się do pokojowych manifestacji, i nie doprowadziły do obalenia monarchii. Niemniej cieszący się dużą popularnością wśród Marokańczyków i uznawany za gwaranta stabilności wewnętrznej król, w obawie przed radykalizacją protestów, w dniu 9 marca 2011 r. wygłosił przemówienie telewizyjne, w którym zapowiedział ograniczenie swojej absolutnej władzy i przeprowadzenie demokratycznych reform społecznych, politycznych i ekonomicznych w drodze szerokich zmian konstytucyjnych, m.in. zwiększających kompetencje parlamentu i rządu. Ich przygotowaniem zajęła się powołana przez Mohammeda VI specjalna komisja współpracująca z siłami politycznymi, związkowymi i pozarządowymi i po zakończeniu jej prac 17 czerwca 2011 r. król ogłosił konkrety zmian ograniczających jego władzę, a wzmacniających pozycje szefa rządu (dając mu prawo do powoływania i odwoływania ministrów) i parlamentu, niezależność władzy sądowej i położenie Berberów, nadając ich językowi Amazigh oficjalny status obok języka arabskiego; zachowana została natomiast dominująca pozycja monarchy jako głównodowodzącego sił zbrojnych i najwyższego autorytetu religijnego, przywódcy marokańskich muzułmanów (Mohammed VI uważany jest za bezpośredniego potomka Mahometa). W referendum w dniu 1 lipca 2011 r. 98% głosujących poparło zaproponowane zmiany. W dniu 25 listopada 2011 r. odbyły się przedterminowe wybory parlamentarne, w których zwyciężyła umiarkowana islamistyczna Partia Sprawiedliwości i Rozwoju (PJD), od lat wiodąca siła opozycyjna. Jej sekretarz generalny Abdelilah Benkiran został wyznaczony przez króla na premiera i 3 stycznia 2012 r. utworzył rząd w koalicji z dwoma partiami konserwatywnymi.

¹³ *Décision du Conseil du 7 octobre 2010 relative à la signature d'un protocole à l'accord euro-méditerranéen établissant une association entre les Communautés européennes et leurs états membres, d'une part, et le Royaume du Maroc, d'autre part, concernant un accord-cadre entre l'union européenne et le Royaume du Maroc relative aux principes généraux de la participation du Royaume du Maroc aux programmes de l'Union*, (2010/620/UE).

Mimo zainicjowanych przez króla reform, przed Marokiem nadal stoją niebagatelne wyzwania, gdyż kraj boryka się z tak dotkliwymi pro-

blemami jak bezrobocie wśród młodych, kształtujące się na poziomie około 30%, wciąż wysoki wskaźnik ludzi żyjących w biedzie, nierówności społeczne, czy też powszechność praktyk korupcyjnych, będącymi jednymi z głównych przyczyn obecnej rewolty w świecie arabskim. Bez ograniczenia ich skali utrzymanie stabilności w Maroku może być zagrożone. Powoduje to, iż podstawowe obszary działania gabinetu Benkirana dotyczą przede wszystkim zmian zarządzania gospodarczego i finansowego, reformy administracyjnej, walki z korupcją, nowego programu społecznego zakładającego zmniejszenie bezrobocia do 8% w perspektywie 2016 r. i budowę 400 000 tanich mieszkań, modernizacji rolnictwa, rozwoju energii odnawialnej¹⁴.

W związku z wydarzeniami określonymi jako „arabska wiosna” Komisja oraz Wysoka Przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa dnia 8 marca 2011 r. przedstawiły dokument dotyczący zreformowana polityki sąsiedztwa i tym samym transformacji w tym regionie w ramach „Partnerstwa na rzecz demokracji i wspólnego dobrobytu z południowym regionem Morza Śródziemnego”¹⁵. Reformy w Maroku, wspierane przez UE, wpisują się całkowicie w priorytety strategiczne, zdefiniowane w kolejnym wspólnym komunikacie Komisji Europejskiej i Wysokiej Przedstawiciel Unii Europejskiej do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa: „Nowa koncepcja działań w obliczu zmian zachodzących w sąsiedztwie”¹⁶.

Stabilność Maroka jest efektem realizowanej od lat strategii rozwoju. Inspiracją dla niej są główne rozwiązania europejskie, adaptowane do lokalnych warunków.

Maroko należy do najbardziej stabilnych sąsiadów Unii Europejskiej na południu. Jest to efekt prowadzonej od wielu lat polityki zbudowanej na strategii wielobiegowości oraz bliskich

¹⁴ *Rapport d'information fait Au nom de la commission de l'économie, du développement durable et de l'aménagement du territoire sur les chantiers du Maroc de Demlin, G.César, O. Hervieux, J. Panis, M. Daunis, le numéro 654, le 22 juin 2011.*

¹⁵ http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/news/speeches-statements/2011/03/20110308_speeches_1_en.htm (12.05.2011).

¹⁶ Nowa koncepcja działań w obliczu zmian zachodzących w sąsiedztwie, Bruksela, 25.5.2011, KOM(2011) 303 wersja ostateczna.

relacjach z Unią Europejską. Dzięki tej strategii Maroko może stać się kluczowym partnerem politycznym i gospodarczym UE w Afryce Północnej. Maroko jest postrzegane jako kraj bardziej stabilny i demokratyczny od pozostałych państw Afryki Północnej. Osią polityki Maroka jest utrzymywanie otwartych relacji z Europą, Afryką i światem arabskim, a także bycie sojusznikiem Stanów Zjednoczonych, zwłaszcza w odniesieniu do porozumienia o wolnym handlu czy udział w wojnie z terroryzmem. Relacje z Unią Europejską mają dla Maroka kluczowe znaczenie. W 1996 roku podpisano umowę stowarzyszeniową z Unią Europejską, która weszła w życie w 2000 roku (zastępująca porozumienie o współpracy z 1976 roku), natomiast w pełnym zakresie w roku 2012. Układ ten wpisywał się bowiem w ustalenia konferencji w Barcelonie z listopada 1995 roku oraz stworzonego obszaru „Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego”, które zawierało trzy istotne cele (polityczne, ekonomiczne oraz społeczne). W 2008 roku Maroko uzyskało „advanced”, czyli zaawansowany status w relacjach sąsiedzkich. Długofalowym celem królestwa jest wypracowanie takiej formuły relacji, aby zaadaptować niektóre ustrojowe rozwiązania unijne, jednak bez pełnej harmonizacji prawa i stać się pełnoprawnym członkiem jednolitego rynku europejskiego, choć bez formalnego politycznego członkostwa w Unii Europejskiej.

Maroko prowadzi równoległe wiele projektów modernizacyjnych, społecznych, politycznych i gospodarczych. Główne zmiany wprowadzone przez nową konstytucję; oddanie części kompetencji monarchy parlamentowi i szefowi rządu; decentralizacja państwa.

Układ stowarzyszeniowy pomiędzy UE a Marokiem, stanowi podstawę prawnych relacji dwustronnych, przede wszystkim gospodarczych ale nie tylko. Przewiduje on utworzenie strefy wolnego handlu produktami przemysłowymi do 2012 roku. Unia Europejska otworzyła już swój rynek dla eksportu marokańskiego produktów przemysłowych (Maroko według ustanowionego kalendarza zobowiązało się do zniesienia ceł w ciągu 10 lat). Układ zawiera postanowienia dotyczące m.in. swobody zakładania przedsiębiorstw, liberalizacji usług, wolnego przepływu kapitału, wzmocnienia współpracy gospodarczej ale także postanowienia w odniesieniu do współpracy w dziedzinie migracji, spraw społecznych i współpracy kulturalnej¹⁷. W celu rozwoju dwustronnej współpracy

¹⁷ W celu rozwoju dwustronnej współpracy ustanowiono odpowiednie instrumenty oraz instytucje np. Radę

ustanowiono odpowiednie instrumenty oraz instytucje np.:

- Radę Stowarzyszeniową (szczebel ministerialny),
- Komitet Stowarzyszeniowy (szczebel wysokich urzędników),
- komitety i podkomitety tzw. tematyczne (rynek wewnętrzny, przemysł, handel towarami i usługami, transport, środowisko i energia, badania i innowacje, rolnictwo i rybołówstwo, wymiar sprawiedliwości i bezpieczeństwa, kwestie praw człowieka, demokratyzacja i dobre rządzenie).

Maroko jest jednym z głównych beneficjentów współpracy technicznej i finansowej UE z tytułu Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa.

W ramach Krajowego Dokumentu Strategicznego (DSP) na lata 2007–2013 przewidziano następujące wsparcie finansowe Unii Europejskiej dla Maroka:

– Krajowy Program Indykacyjny (PIN) na lata 2007–2010 z budżetem w wysokości 654 mln EUR. Sektorami priorytetowymi dla PIN 2007–2010 były:

- kwestie społeczne (edukacja, ochrona zdrowia, programy Narodowej Inicjatywy na rzecz Rozwoju Społecznego),
- sprawowanie rządów (prawa człowieka, wsparcie instytucjonalne),
- gospodarka (sektor prywatny, rolnictwo, zmniejszenie izolacji regionów, energia) i
- środowisko (zaopatrzenie w wodę pitną i kanalizacja)¹⁸.

– Krajowy Program Indykacyjny (PIN) na lata 2011–2013 to był budżet w wysokości 580,5 mln EUR.

W ramach PIN 2011–2013 wsparcie dotyczyło takich dziedzin, jak:

- kwestie społeczne (rozwój obszarów wiejskich, INDH, zdrowie, edukacja),

Stowarzyszeniową (szczebel ministerialny), Komitet Stowarzyszeniowy (szczebel wysokich urzędników), komitety i podkomitety tzw. tematyczne (rynek wewnętrzny, przemysł, handel towarami i usługami, transport, środowisko i energia, badania i innowacje, rolnictwo i rybołówstwo, wymiar sprawiedliwości i bezpieczeństwa, kwestie praw człowieka, demokratyzacja i dobre rządzenie.

¹⁸ <http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/afryka/maroko/>; PEV Rapport de Suivi 2012 – Maroc, Commission européenne, Bruxelles, 27 mars 2014; Press release: Neighbourhood at the crossroads – tackling stock of a year of challenges (IP/14/315), 27 March 2014.

- sprawowanie rządów (finanse publiczne, wdrażanie zaawansowanego statusu, równość płci),

- gospodarka (rolnictwo)¹⁹.

Ponadto w związku z wydarzeniami „arabskiej wiosny”, w ramach programu „SPRING”, Maroko otrzymało dodatkowe środki finansowe: 80 mln EUR w latach 2011–2012 i 48 mln EUR w roku 2013 na wsparcie reform demokratycznych i zrównoważonego rozwoju gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu²⁰.

Unia Europejska w 2011 roku przyjęła roczny program działania dla Maroka. Z nowego programu wsparcia skorzystali w szczególności mieszkańcy wiejskiego regionu Al Hoceima (19 mln EUR). Jest on położony na północy Maroka i charakteryzuje się odizolowaniem, opóźnieniem społeczno-gospodarczym w stosunku do reszty kraju, jak również obecnością upraw konopi. Program wspomógł działania mające na celu poprawę warunków życia oraz dochodów ludności, przyczynił się do decentralizacji oraz rozwoju lokalnego, tworzenia miejsc pracy oraz rozwoju społecznego i środowiskowego²¹.

Kwota 35 mln EUR została przeznaczona na wdrożenie działań na rzecz równości kobiet i mężczyzn, przyjętej niedawno przez rząd marokański, w szczególności poprzez podnoszenie w społeczeństwie stanu wiedzy (w tym również wśród przedstawicieli środowisk opiniotwórczych, posłów i przedsiębiorców) oraz poprzez polepszenie warunków i zdolności uczestnictwa kobiet, na równych prawach z mężczyznami, w sprawowaniu rządów na szczeblu politycznym oraz administracyjnym. Program ten ma na celu zagwarantowanie obywatelom marokańskim bardziej sprawiedliwego podziału korzyści płynących ze wzrostu gospodarczego²².

Kwota 85 mln EUR przeznaczona została na wsparcie wdrażania działań w ramach szczególnego statusu. Szczególny status przyznany został Maroku przez UE w październiku 2008 r. w odpowiedzi na jego ambitne plany, aby przyspieszyć proces zbliżania się do UE, który rozpoczął się w 2000 r. wejściem w życie układu o stowarzyszeniu. Program wspiera reformy sektorowe oraz zobowiązania podjęte przez Maroko i ujęte w har-

monogramie działań w ramach szczególnego statusu²³.

Program wsparcia dynamiki zintegrowanego rozwoju północnych prowincji i obszarów wiejskich (Al Hoceima) dysponuje budżetem w wysokości 19 mln EUR. Program ten ma na celu długotrwałą poprawę warunków życia oraz dochodów ludności wiejskiej w prowincji Al Hoceima, poprzez wspieranie dynamiki rozwoju lokalnego – integrującego i włączającego, wzmocnienie znaczenia i rozwijanie potencjału podmiotów, pobudzanie lokalnej struktury gospodarczej, poprzez rozwój społeczny oraz ochronę i wzbogacanie ekosystemów. Program ma na celu wprowadzenie działań mających na celu polepszenie funkcjonowania rolników poprzez zwiększenie ich dochodów z działalności rolniczej. Środki finansowe zostały przeznaczone m.in. na zakup nowoczesnych maszyn rolniczych, ma to się przyczynić do zwiększenia konkurencyjności gospodarstw rolnych. Wspierana są działania dotyczące utrzymania tradycyjnego rybołówstwa przybrzeżnego. Celem programu jest także podejmowanie działań na rzecz polepszenia warunków młodzieży oraz kobiet poprzez wprowadzenie odpowiednich szkoleń wzmocniających integrację środowisk²⁴.

Kolejny program dotyczy równości kobiet i mężczyzn. Budżet przeznaczony na ten program wynosi 35 mln EUR. Program dotyczy włączenia kobiet w działalność instytucji administracji państwowej i różnego rodzaju organizacji. Uruchomione zostały specjalne warsztaty wśród polityków, posłów, przedstawicieli różnego rodzaju przedsiębiorstw, które mają na celu podniesienie stanu wiedzy na temat potrzeby wprowadzenia równości kobiet i mężczyzn, ochrony prawnej kobiet²⁵.

Program „Pomyślna realizacja działań w ramach szczególnego statusu”, który dysponuje budżetem w wysokości 85 mln EUR, stanowi jeden z konkretnych efektów wzmocnienia stosunków między UE i Marokiem w ramach „szczególnego statusu”. Program ten stanowi instrument uprzywilejowanej współpracy wspierającej wzmocnienie i pogłębienie tego partnerstwa. Wspiera on wdrażanie głównych zobowiązań ujętych w harmonogramie działań w ramach „szczególnego statusu”, w szczególności w zakresie zbliżania przepisów prawnych do dorobku prawnego UE, stanowiącego podstawę dynamicznego procesu harmonizacji na poziomie gospodarczym i społecznym oraz

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-969_pl.doc
Komisja Europejska – Komunikat prasowy, Maroko: Nowe wsparcie europejskie na rzecz równouprawnienia oraz rozwoju obszarów wiejskich w Królestwie Marokańskim, Bruksela, 17 sierpnia 2011 r.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

²⁴ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-969_pl.doc.

²⁵ Ibidem.

w ramach pogłębionego dialogu politycznego. W ramach programu wspierane są w szczególności działania z zakresu norm przemysłowych, transportu, rybołówstwa, szkolnictwa wyższego, zatrudnienia, gospodarki wodnej oraz ochrony konsumentów²⁶.

W dniu 5 listopada 2014 roku UE i Maroko podpisały w Rabacie porozumienie dotyczące nowych ram współpracy bilateralnej (tzw. Jednolite Ramy Wsparcia) na lata 2014–2017. Zgodnie z tym wieloletnim programem pomoc finansowa UE dla Maroka wyniesie w tym okresie od 728 do 890 mln EUR i zostanie przeznaczona na trzy priorytetowe sektory:

- równy dostęp do podstawowych usług społecznych (ok. 30% środków),
- wsparcie dla rządów demokratycznych, praworządności i mobilności (ok. 25% środków),
- zatrudnienie oraz zrównoważony rozwój gospodarczy sprzyjający włączeniu społecznemu (ok. 25% środków)²⁷.

Pozostałe środki (ok. 20%) będą stanowić dodatkowe wsparcie planu działania i społeczeństwa obywatelskiego. Maroko będzie mogło ponadto korzystać z dodatkowego wsparcia budżetowego (przyznawanego, w ramach programów wielokrajowych, w zależności od postępów realizowanych na rzecz demokracji) oraz z innych instrumentów finansowych UE (Europejski Instrument na rzecz Demokracji i Praw Człowieka, Instrument Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju i jego programy tematyczne, Fundusz Inwestycyjny na rzecz Sąsiedztwa itd.)²⁸.

Maroko korzysta również z pomocy finansowej niektórych krajów członkowskich UE (Belgia, Niemcy, Hiszpania, Francja, Włochy, Dania) w ramach współpracy bilateralnej.

Według wstępnych danych marokańskich, w 2013 roku wzrost PKB wyniósł 4,4% (wobec 2,7% w roku 2012). Stopa bezrobocia osiągnęła 9,2% (wobec 9,0% w roku 2012), w tym w środowisku miejskim – 14,0%, a na obszarach wiejskich – 3,8%. Nieznacznie obniżył się wskaźnik aktywności zawodowej (do 48,3% z 48,4% w 2012 roku). Deficyt budżetowy (bez wpływów z prywatyzacji) osiągnął w 2013 roku 5,5% PKB (wobec 7,4% rok wcześniej) m.in. dzięki ograniczeniu wydatków z Kasy Kompensacyjnej na subwen-

cjonowanie cen niektórych produktów, zwłaszcza naftowych²⁹.

W 2014 roku wzrost PKB ma osiągnąć 3,5%, a w 2015 roku – według założeń ustawy budżetowej – ma wynieść 4,4% przy deficycie budżetowym kształtującym się na poziomie 4,3% PKB. Wśród priorytetów na 2015 rok przewidziano działania na rzecz: poprawy konkurencyjności gospodarki Maroka, promocji inwestycji prywatnych, wspierania firm, przyspieszenia realizacji dużych reform strukturalnych, wdrażania planu regionalizacji, zmniejszenia nierówności społecznych i regionalnych. Umocniana ma być pozycja Maroka jako siły napędowej rozwoju relacji Południe–Południe (zarówno z krajami subsaharyjskimi, jak i arabskimi). Podejmowane też mają być działania mające na celu: lepsze wykorzystanie możliwości wynikających z podpisanych przez KM umów o wolnym handlu, dywersyfikację współpracy partnerskiej oraz umocnienie relacji z krajami wschodzącymi³⁰.

Udział w wymianie handlowej Królestwa Maroko a Unią Europejską w całkowitych obrotach handlowych Maroka z zagranicą osiągał od 2006 roku prawie 60% ich wartości. W 2008 roku marokańskie zakupy w Unii Europejskiej stanowiły 51,9% całkowitego importu Maroka, natomiast sprzedaż towarów na rynek unijny wynosiła 58,8% eksportu Maroka. Import Maroka z Unii Europejskiej wzrósł z 7,3 mld Euro w 2003 roku do 14,8 mld Euro w 2010 roku, a eksport Maroka do Unii Europejskiej z 5,8 mld Euro w 2003 roku do 8,0 mld Euro w 2010 roku³¹.

Państwa Unii Europejskiej znajdują się wśród czołowych inwestorów zagranicznych w Królestwie Maroka. W 2010 roku wśród inwestorów zagranicznych na pierwszym miejscu była Francja z wartością bezpośrednich inwestycji zagranicznych w wysokości 1,3 mld Euro (stanowi to 18,3%). Na drugiej pozycji uplasowała się Hiszpania (0,5 mld Euro), potem Wielka Brytania (0,15 mld Euro), Niemcy (0,14 mld Euro)³².

W latach 2006–2010 zostało utworzonych 217 francuskich przedsiębiorstw w Maroku, które wraz z powstałymi swoimi filiami stanowią obecnie 797 firm w tym państwie. Francuskie inwestycje w tym państwie nie są już obecne przede wszystkim w przemyśle tekstylnym ale także fran-

²⁶ Ibidem.

²⁷ <http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/afryka/maroko/>.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ *Rapport d'information fait Au nom de la commission de l'économie, du développement durable et de l'aménagement du territoire sur les chantiers du Maroc de Demlin*, op.cit.

³² Ibidem.

cuscycy inwestorzy lokują swój kapitał w takie gałęzie gospodarki jak nowe technologie, elektronika. Francuscycy przedsiębiorcy są obecni już nie tylko w regionie Casablanki ale także w Tangerze, który przyciąga nowych francuskich inwestorów takich jak Renault. Francuskie inwestycje w Maroku odgrywają istotną rolę w polityce przemysłowej tego państwa. Celem ich zaangażowania jest spowodowanie większej dywersyfikacji marokańskiego przemysłu.

Od 2002 roku Grupa SAFRAN, należąca do czołówki światowych producentów sprzętu lotniczego i jej 6 filii jest obecnych w Maroku, zatrudniając ponad 2,7 tys. osób. Działalność grupy przyczynia się do rozwoju lokalnej produkcji przemysłowej. Tych sześć filii grupy SAFRAN jest obecnych w takich dziedzinach jak produkcja zespołów silników lotniczych (Aircelle Maroc), okablowania elektrycznego (firma Labinal Maroc), dowodów osobistych (Morpho). Grupa SAFRAN reprezentuje prawie jedną czwartą osób zatrudnionych w sektorze lotnictwa w Maroku³³.

Od 2007 roku w Maroku jest obecna europejska korporacja European Aeronautic Defence and Space Company (EADS), zajmująca się problematyką bezpieczeństwa europejskiego (Eurocopter, Eurofighter, telekomunikacyjne systemy obronne, transportu (Airbus) jak i przestrzenią kosmiczną (EADS Astrium, system Galileo, rakiety Ariane)³⁴.

Od 2008 roku w Maroku jest obecna także firma Renault, która z marokańskim rządem podpisała porozumienie inwestycyjne, na mocy którego w Tangerze miał powstać kompleks przemysłowy, wraz ze stworzeniem fabryki. Wysokość inwestycji opiewa na sumę 750 mln Euro (I faza realizacji porozumienia). Fabryka zajmuje się produkcją samochodów dla marki Renault i Dacia (rozpoczęcie produkcji 170 tys. samochodów rocznie od stycznia 2012 roku, aby w późniejszych latach osiągnąć rocznie 400 tys. wyprodukowanych aut). Francja zamierza wykorzystać możliwości podpisanego w lutym 2004 roku w Agadirze, porozumienia o wolnym handlu podpisane przez Maroko, Jordanię, Egipt oraz Tunezję i Unię Europejską³⁵, Fran-

cja zamierza eksportować 90% produkcji³⁶. Dzięki wprowadzonym innowacjom technologicznym w proces produkcyjny m.in. poprzez wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, fabryka Renault ma zużywać 70% wody w całym cyklu, czyli mniej niż w klasycznej fabryce.

Francuskie przedsiębiorstwa takie jak Bouygues Construction (zwłaszcza jego marokańska filia Bymaro) są zaangażowane w modernizację infrastruktury w Maroku m.in. budowa portu promowego Tanger Med w północnym regionie Maroka. Rząd marokański ustanowił w tym celu Specjalną Agencję Tanger – Śródziemnomorze, która ma za zadanie nadzorowanie realizacji projektu przez inwestorów. Projekt ma zostać zakończony w 2015 roku im ma być miejscem pracy dla około 150 tys. osób. Port promowy Tanger Med ma odgrywać ważną rolę w regionie jako miejsce przeładunku dla wielu produktów (tekstyli, części lotnicze, samochodowe). Poprzez swoją bliskość z Europą ma stanowić konkurencję dla Azji (w przeciągu mniej niż 24 godzin produkty mają być dostarczone). W tym celu zostaje uruchomiony także specjalny system informacyjny TangerMed³⁷.

Francuskie przedsiębiorstwa takie jak Velolia i GDF-Suez, odgrywają istotną rolę w modernizacji służb publicznych. Grupa GDF-Suez (zwłaszcza jej marokańska filia Lydec) jest obecna w Maroku od 1997 roku. Jej działania i inwesty-

blicznych. Przewidziano także wprowadzenie mechanizmów koordynacji polityki ekonomicznej oraz polityk sektorowych w takich dziedzinach, jak handel zagraniczny, rolnictwo, finanse, podatki, usługi oraz polityka celna. Realizacja porozumienia ma się przyczynić do intensyfikacji wymiany handlowej, rozwoju przedsiębiorczości i zatrudnienia, podnoszenia produktywności oraz wzrostu konkurencyjności regionu, a także ułatwić liberalizację przepływu towarów między sygnatariuszami porozumienia a Unią Europejską. Porozumienie o wolnym handlu rozwija postulaty zgłoszone w podpisanej w 2001 roku, również w Agadirze, deklaracji, w której cztery państwa zdecydowały się na pogłębienie wielostronnej współpracy zmierzającej do utworzenia Śródziemnomorskiej Arabskiej Strefy Wolnego Handlu (Mediterranean Arab Free Trade Agreement – MAFTA), a w dłuższym okresie – do powstania Arabskiego Wspólnego Rynku. Rozwój współpracy państw arabskich wykorzystującej dorobek PAFTA (Pan-Arab Free Trade Agreement, zawarty w 1998 r.) i utworzenie silnego ugrupowania gospodarczego uznano za niezbędne, by sprostać wyzwaniom wynikającym z kierunków rozwoju gospodarki światowej oraz hierarchii celów zrównoważonego rozwoju.

³⁶ *Rapport d'information fait au nom de la commission de l'économie, du développement durable et de l'aménagement du territoire sur les chantiers du Maroc de demain*, G. César, O. Herviaux, J. Panis, M. Daunis, le numéro 654, le 22 juin 2011.

³⁷ Le port Tanger Med., <http://www.letangerois.com/le-port-tanger-med>.

³³ *Les secteurs clés de l'investissement français au Maroc, Maroc-France, une coopération multiforme*, <http://www.dimablada.ma>.

³⁴ Ibidem.

³⁵ W lutym 2004 r. w Agadirze przedstawiciele Egiptu, Jordanii, Maroka i Tunezji zawarli porozumienie o wolnym handlu. Zakładało ono zniesienie ceł do 1 stycznia 2006 r., przyjęcie euro-śródziemnomorskich reguł pochodzenia towarów (*rules of origin*) oraz harmonizację przepisów prawnych dotyczących m.in. własności intelektualnej oraz zamówień pu-

cje skupiają się wokół takich kwestii jak dostarczanie elektryczności, dystrybucja wody pitnej, melioracja regionu Casablanca. Inwestycje Grupy GDF-Suez w 2010 roku szacuje się na około 65 mln Euro³⁸.

Francuskie firmy angażują się także w nowe sektory i obszary takie na przykład jak informatyka i offshoring³⁹ (Web Help). W dniu 28 czerwca 2012 roku, Europejskie Stowarzyszenie Offshoringu, wybrało Maroko jako jedno z najlepszych kierunków dla offshoringu w roku 2012⁴⁰. Maroko zdeklasowało w 2012 roku takie państwa jak Afryka Południowa, Rumunia, Serbia, Słowacja oraz Egipt. Wpływ na ten wybór miały przeprowadzone reformy ekonomiczne, polityczne w Maroku, które powodują stabilność rynku, sprzyjają zagranicznym inwestorom, dają możliwość tworzenia nowych miejsc pracy i rozwój w wielu sektorach gospodarki marokańskiej⁴¹. Maroko okazało się „prawdziwym eldorado” dla frankofońskiego i hispanofońskiego offshoringu, dające 52 tys. miejsc pracy oraz obrót handlowy o wartości 7,6 mld dirham na koniec 2010 roku. Według prognoz do 2015 rok, Maroko ma być miejscem oferującym w sektorze offshoringu, 100 tys. miejsc pracy⁴².

W Maroku jest także obecna firma Alstom na rynku energetycznym i transportu. Firma Alstom dostarcza nowoczesne linie do montażu tramwaju nowej generacji, poruszającego się na trasie Ra-

bat – Salé (wartość inwestycji 94 mln Euro) oraz w Casablance (wartość inwestycji 190 mln Euro). Na podstawie porozumienia o partnerstwie strategicznym podpisanego przez Francję i Maroko w 2007 roku, firma Alstom zobowiązała się także do dostarczenia czternastu wagonów dla szybkich kolei. W sektorze energetycznym firma Alstom podpisała kontrakt o wartości 100 mln Euro z holdingiem Nareva, branża energetyczna Grupy ONA (Omnium Nord Africain), pierwszą marokańską grupą przemysłową⁴³. Przedmiotem kontraktu jest wyprodukowanie, eksploatacja oraz utrzymanie 61 turbin wiatrowych w południowej części Maroka. Firma Alstom jest także zainteresowana udziałem w projektach będących częścią marokańskiego planu wykorzystania źródeł energii słonecznej⁴⁴.

W 2009 roku, około 37% bezpośrednich inwestycji zagranicznych było realizowanych na terytorium Maroka przez francuskie firmy, dając nadwyżkę 8 mld Euro⁴⁵. W latach 2007–2008, stosunek wartości handlu zagranicznego (sumy eksportu i importu) do PKB, czyli wskaźnik otwartości gospodarki Maroka wyniósł 69,9%, Francja weszła na rynek marokański z wartością 27% bilansu handlowego Maroka⁴⁶.

W dniu 2 lipca 2010 roku podczas spotkania francusko-marokańskiego na najwyższym szczeblu, które miało miejsce w Paryżu, zostało podpisane dziesięć porozumień o współpracy w nowych obszarach (źródła energii odnawialnej, zrównoważony rozwój, zdrowie, ochrona społeczna, melioracja w rolnictwie, rybołówstwo, cywilna energetyka jądrowa). Francuskie Ministerstwo Finansów przyznało pożyczkę w wysokości 1 mld Euro a Francuska Agencja ds. Rozwoju na lata 2010–2013 przyznała kredyt na kwotę 660 mln Euro. Te środki finansowe zostaną przeznaczone na realizację działań wymienionych w „Narodowym Planie na rzecz rozwoju ludzkiego”, ustanowionego przez Mohammeda VI, w maju 2005 roku. Wśród tych działań należy wymienić m.in.: edukację. Nadal istotnym problemem, mimo wprowadza-

³⁸ Rapport d’information fait au nom de la commission de l’économie, du développement durable et de l’aménagement du territoire sur les chantiers du Maroc de demain, op.cit.

³⁹ Offshoring polega na przeniesieniu procesu produkcji dóbr i usług poza granice kraju, w którym był on pierwotnie prowadzony a następnie ich imporcie z powrotem. Offshoring może występować w ramach tej samej firmy, jak również polegać na przeniesieniu produkcji do innej firmy. Wyróżnia się cztery typy offshoringu. Pierwszym jest zlecenie procesu na zewnątrz ale pozostawienie go w kraju, nosi on nazwę „onshore outsourcing”. Z drugim typem mamy do czynienia w chwili, gdy firma zleca produkcję na zewnątrz za granicą, wówczas określa się to mianem offshore outsourcing. Kolejną możliwością jest prowadzenie produkcji własnej w kraju. Ostatnim typem offshoringu jest prowadzenie produkcji własnej lecz za granicą, nosi on nazwę „captice offshoring”.

⁴⁰ Strefy Offshore w Maroku: CasaNearshore w Casablance, Technopolis w Rabat, Shore w Fès. Strefy w trakcie realizacji w Maroku: Shore w Oujda.

⁴¹ Rząd marokański wprowadził istotne reformy, które mają wpływ na działania zagranicznych inwestorów w specjalnych strefach Offshore m.in. 20% podatek dla osób najniższych dochodach, zwolnienia dla firm z podatku przez pięć pierwszych lat swojej działalności. Szerzej: *Pacte national pour l’émergence industrielle 2009–2015. Pourquoi choisir le Maroc?*, <http://www.emergence.gov.ma>.

⁴² *Le Maroc roi de l’offshoring en 2012*, Quotidien des Actifs Urbains, le 28 juin 2012, <http://www.aufaitmaroc.com>.

⁴³ Grupa ONA (Omnium Nord Africain) została stworzona w 1934 roku przez francuza Jeana Epinata, popieranego przez paszę Marakeszu, Thami El Glaoui. Po odzyskaniu przez Maroko niepodległości w 1956 roku, rodzina królewska zostaje akcjonariuszem w utworzonym konsorcjum, pod nazwą Siger (za czasów panowania Hassana II). W dniu 31 grudnia 2010 roku zostaje ogłoszona fuzja z SNI, a jej akcje zostają wystawione na giełdzie.

⁴⁴ Rapport d’information fait au nom de la commission de l’économie, du développement durable et de l’aménagement du territoire sur les chantiers du Maroc de demain, op.cit.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

nych bardziej liberalnych zmian za rządów króla Mohammeda VI, jest analfabetyzm. Obecnie jest na poziomie 40% osób dorosłych, stanowi to około 9 mln osób. W Planie ważne miejsce zajmują także takie obszary jak: szkolnictwo wyższe, badania naukowe, kształcenie elit (zwłaszcza rozwój wymiany studentów i zwiększenie liczby stypendiów), „państwo prawa”, decentralizacja i lokalne „dobre rządy”⁴⁷.

Autorzy corocznych raportów dotyczących przeglądu programu pozytywnie oceniają reformy i przemiany przeprowadzone w Maroku. Priorytety wyznaczone w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa Unii Europejskiej wpływają w znaczący sposób na rozwój Królestwa Maroka. Kraj przyjmuje europejskie rozwiązania instytucjonalne oraz prawne i adaptuje je do swoich warunków. Nie oznacza to, że w Maroku nie istnieją żadne problemy. Od 2012 roku w Maroku miały miejsce liczne protesty dotyczące uwolnienia więźniów politycznych, zwiększenia swobód demokratycznych, przeprowadzenia reform administracji. Król Muhammada VI przeprowadził zapowiedziane liczne reformy, podejmuje działania m.in. na rzecz walki z analfabetyzmem, poprawą sytuacji marokańskich kobiet. Ograniczył uprawnienia służb bezpieczeństwa i policji. Popiera ścisłą współpracę z Unią Europejską w walce z terroryzmem. Na terenie Maroka aktywnie działa Al Kaida Islamskiego Maghrebu. Król Muhammada VI podejmuje działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa na terytorium Maroka ponieważ zdaje sobie sprawę jak istotne jest bezpieczeństwo państwa dla jego rozwoju gospodarczego, napływu zagranicznych inwestycji ale także wzrastającej roli turystyki w gospodarce państwa. Król Maroka podejmuje także próby rozwiązania kwestii Sahary Zachodniej. Obecnie Maroko kontroluje większą część Sahary Zachodniej i pragnie utrzymać tę kontrolę z powodu bogatych złóż fosforu, a także dużej ilości funduszy zainwestowanych w modernizację tego terytorium. W rękach Frontu Polisario pozostaje natomiast wschodnia część kraju. Proponuje bojownikom szeroką autonomię spornego terytorium w ramach Królestwa Maroka. W tym celu król powołał specjalną Królewską Radę Konsultacyjną, złożoną z przywódców saharijskich plemion.

Bibliografia

- Bernatowicz G., *Polityka śródziemnomorska Unii Europejskiej*, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 1995, nr 4.
- Décision du Conseil du 7 octobre 2010 relative à la signature d'un protocole à l'accord euro-méditerranéen établissant une association entre les Communautés européennes et leurs états membres, d'une part, et le Royaume du Maroc, d'autre part, concernant un accord-cadre entre l'union européenne et le Royaume du Maroc relative aux principes généraux de la participation du Royaume du Maroc aux programmes de l'Union*, (2010/620/UE).
- Discours de Monsieur J. Chirac Président de la République à l'occasion de la réception des ambassadeurs (Palais de l'Elysée)*, 29 août 1996.
- Discours de Monsieur J. Chirac Président de la République à l'occasion de la réception des ambassadeurs*, Palais de l'Elysée, 31 août 1995.
- Informator ekonomiczny Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl>.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 marca 2008 r. „*Proces barceloński: Unia na rzecz regionu Morza Śródziemnego*”.
- Komisja Europejska – Komunikat prasowy, *Maroko: Nowe wsparcie europejskie na rzecz równouprawienia oraz rozwoju obszarów wiejskich w Królestwie Marokańskim*, Bruksela, 17 sierpnia 2011 r.
- Le Maroc roi de l'offshoring en 2012*, Quotidien des Actifs Urbains, le 28 juin 2012, <http://www.aufait-maroc.com>.
- Maroc, le printemps tranquille*, Rapport de groupe interparlementaire d'amitié n° 107 - 26 juin 2013.
- Nowa koncepcja działań w obliczu zmian zachodzących w sąsiedztwie*, Bruksela, 25.5.2011, KOM(2011) 303 wersja ostateczna.
- Pacte national pour l'émergence industrielle 2009–2015. Pourquoi choisir le Maroc?*, <http://www.emergence.gov.ma>.
- Parzymies S., *Polityka śródziemnomorska państw Maghrebu*, Warszawa 1980.
- Press release: *Neighbourhood at the crossroads – tackling stock of a year of challenges (IP/14/315)*, 27 March 2014.
- Rapport d'information fait Au nom de la commission de l'économie, du développement durable et de l'aménagement du territoire sur les chantiers du Maroc de Demlin, G.César, O. Hervieux, J. Panis, M. Daunis, le numéro 654, le 22 juin 2011.*
- Rapport de Suivi 2012 – Maroc*, Commission européenne, Bruxelles, 27 mars 2014.

⁴⁷ Ibidem.

THE IMPORTANCE OF EUROPEAN NEIGHBOURHOOD POLICY IN THE POLITICS OF THE KINGDOM OF MOROCCO

Abstract

The European neighbourhood policy (ENP) was developed in 2004 to avoid the emergence of a new division between the enlarged European Union and its neighbours. The aim of the European Union's activities in the framework of the European neighbourhood policy is to ensure the prosperity, stability and security. The European neighbourhood policy is primarily conducting bilateral activities between the European Union and its partner countries. Within the framework of the European neighbourhood policy work initiative for regional cooperation is the Eastern partnership and the Union for the Mediterranean. The European Neighbourhood Policy of the European Union refers to the ten countries neighbouring the European Union on the eastern and southern shores of the Mediterranean: Algeria, Egypt, Israel, Jordan, Lebanon, Libya, Morocco, Palestine, Syria and Tunisia¹. The policy consists of bilateral strategies implemented by the EU and individual partner countries. The most important bilateral EU instruments in this region are the Association Agreements, signed with Morocco in 2000, and action plans. They define the reform programmes taking into account the political and economic short- and medium-term priorities for a period of three to five years. During the meeting of the Association of the European Union - Morocco on 13 October 2008, the European Union and the Kingdom of Morocco adopted a joint EU-Morocco document on strengthening bilateral relations / granting a special status. Morocco is one of the most stable EU neighbours to the south. This is the result of many years of pursued policies built on a multi-polar strategy and close relationships with the European Union. With this strategy, Morocco could become a key political and economic partner of the EU in North Africa. Morocco is seen as a more stable and democratic country than other North African countries.

Key words – the Kingdom of Morocco, The European Neighbourhood Policy, the Union for the Mediterranean

At the end of the eighties, France managed to convince the European Economic Community to adopt a new policy towards the Mediterranean. It received strong support from Spain and Portugal. The efforts of France, together with these two countries and Italy, led to the adoption of a new Mediterranean Policy by the Council of Ministers of the European Communities in December 1990.

The assumptions and objectives of this policy are almost identical to the previous French proposals and consisted of:

- assisting in the processes of economic and political transformation;
- promoting foreign direct investment;
- increasing the financial involvement of the European Economic Community with a change in the rules for the granting thereof (specific development programmes);
- conclusion of appropriate arrangements to ensure the Arab countries have access to the

markets of the Member States of the European Economic Community;

- inclusion of the Mediterranean region to build a single Community market;
- promoting political and economic dialogue at the regional and sub-regional level².

The new Mediterranean policy was approved by the European Council in Lisbon (22 - 26 June 1992) in the adopted „Lisbon Declaration „. In the first half of the 1990s, the basic principles of the declaration failed to be implemented. An important impetus for renewed interest in the Mediterranean region was the extension of the Union of Sweden, Finland and Austria and the adoption at the EU summit in Copenhagen (22 June 1993) of community criteria for the extension of the Central European countries. This caused some southern EU member states to fear that the majority of EU funds would be allocated to the northern areas at the expense of Mediterranean policy. France lent

¹ Art. 8 of the Treaty on European Union; Title V of the Treaty on European Union, the EU's external action; Art. 206–207 (trade) and 216–219 (international agreements) of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU).

² G. Bernatowicz, *Polityka śródziemnomorska Unii Europejskiej*, (w:) „Sprawy Międzynarodowe” 1995, nr 4, s. 63–80. [G. Bernatowicz *Mediterranean Policy of the European Union* (in:) „International Affairs”, 1995, No. 4, pp. 63–80].

its support to the Spanish proposal for the adoption of the same strategy for the Mediterranean region that applied to the candidate countries of Central Europe.

Spain proposed the PHARE program MEDA, in which it sought to determine the relationship between the permanent means directed to the east and the south in a ratio of 5: 3.5. Spain's proposal was finally adopted at the EU summit in Cannes (26 -27 June 1995). At the same time it was decided to accelerate work on the preparation of the Conference of the Mediterranean on the creation of the Euro-Mediterranean Partnership. The conference was held in Barcelona on 25 – 26 November 1995, was attended by 27 countries³.

France, during the development of the Euro-Mediterranean partnership principles, believing itself to be an advocate of the Mediterranean countries, sought to adopt their own concepts. Against this background, there was a dispute with Spain, which saw the partnership as a broad regional forum operating on the principles of the CSCE with the participation of the United States, and the main plane of action was to be security issues in the region. France, on the other hand, took the view that the partnership should involve only European countries from the southern and eastern shores of the Mediterranean, on the basis of the MSF, taking into account existing bilateral special relationships.

France is actively involved in the development of the Barcelona Process. This is particularly true in the political dialogue in the framework of bilateral relations and the relations between the EU and the Arab Mediterranean countries. France was the co-founder and chief financial donor to the EU MEDA programme⁴, which was supposed to be for the bilateral and regional level to support structural economic and social reforms, and to fund projects

related to the development of social partnerships and cultural and humanitarian activities in North African and Middle Eastern countries. France supported and financially contributed to the states by encouraging them with the European Investment Bank (EIB); the amount of resources allocated to support far exceeds the MEDA funds. The biggest recipients of financial assistance from the MEDA and the EIB have been associated with France and the Maghreb States.

With regard to solving the problems of security in the Mediterranean region, J. Chirac, while traveling in the Maghreb in July 1995, and took the initiative in Morocco with the „ Stability Pact for the Mediterranean”, which complemented economic partnership and cultural dialogue between countries on both sides of the Mediterranean⁵. France, while considering the profound diversity that exists in the field of security in North Africa and the Middle East, proposed the adoption of „ soft „ security solutions, based on the concept of „partnership-building measures”, expressing themselves in encouraging regional and cross-border cooperation, political dialogue, the development and application of a Code of Conduct, preventive diplomacy, and the promotion of democracy and human rights.

The French proposal for the Pact was adopted by the Barcelona conference, which recommended starting work on its preparation. It abandoned pact names, replacing them with a Card. Despite the efforts of French diplomacy, supported by Spain and Italy, it failed to lead to the adoption of the „ Euro-Mediterranean Card for peace and stability”. The introduction of the Card met with opposition from Arab states, which have claimed that it represents only the views of the EU and ignores their position, not taking into account the fact that the cause of instability in North Africa and the Middle East are border disputes and lack of military balance. Therefore, according to the Arab countries, the most important thing is to regulate the border issues and to achieve military balance in the region through the introduction of disarmament and arms control. Controversial provisions on the promotion of democracy and human rights were

³ The conference was attended by Barcelona's 15 Member States of the European Union and 12 countries of the southern and eastern Mediterranean: Morocco, Tunisia, Algeria, Egypt, Israel, the Palestinian Authority, Lebanon, Syria, Jordan, Turkey and Malta and Cyprus. France sought to Mauritania participated in the conference.

⁴ MEDA is a fundamental instrument for financial support for the Euro-Mediterranean Partnership (Barcelona Process). It was created with the initiative of establishing the Barcelona Process as a new form of the EU 's Mediterranean policy in 1995. (Conference in Barcelona on 26–27 November 1995). Starting from January 2007. Has been replaced by the European Neighbourhood and Partnership Instrument, which also replaces the current TACIS program.

⁵ *Discours de Monsieur J. Chirac Président de la République à l'occasion de la réception des ambassadeurs*, Palais de l'Elysée, 31 aout 1995. [Mr. J. Chirac 's speech President of the Republic to occasion receiving ambassadors, Elysee Palace, August 31, 1995]

considered but rated as interference in the internal affairs of Arab states and contrary to Arab traditions and culture.

Despite the efforts of French diplomacy, making changes to meet the position of countries in North Africa and the Middle East, the „Euro-Mediterranean Card for stability and peace” had not been adopted by the end of 2005. This indicated the broad political, social and cultural disparities that existed between Europe and the Arab Mediterranean partners. These disparities deepened, as is evidenced by, events after the publication of the Muhammad cartoons in Denmark and other European countries, among other things.

On 13 July 2008, a Union for the Mediterranean⁶ was set up at the Paris summit for further cooperation in the framework of the Barcelona Process. This is a forum for dialogue between countries mostly bordering the Mediterranean Sea and the bordering countries in North Africa and the Middle East.

The main objectives of the Union for the Mediterranean include: the creation of an area of peace, stability, security, respect for the principles of democracy, human rights and fundamental freedoms, and to promote understanding between cultures and civilisations in the Mediterranean region⁷.

The European Neighbourhood Policy of the European Union refers to the ten countries neighbouring the European Union on the eastern and southern shores of the Mediterranean: Algeria, Egypt, Israel, Jordan, Lebanon, Libya, Morocco, Palestine, Syria and Tunisia⁸. The policy consists of bilateral strategies implemented by the EU and

individual partner countries. The most important bilateral EU instruments in this region are the Association Agreements, signed with Morocco in 2000, and action plans. They define the reform programmes taking into account the political and economic short- and medium-term priorities for a period of three to five years. Action Plans under the European Neighbourhood Policy reflect the needs, interests and capabilities of the EU and each partner, enabling the development of inclusive democratic and equal societies, promoting economic integration and education, development of small and medium enterprises and agriculture, to facilitate the movement of people between countries and the provision of providing financial support and technical cooperation, which allow them to adjust to the standards of the European Union.

From 1997 to 2007, the Kingdom of Morocco was the main beneficiary of aid from the European Union for the countries of the region. This aid, up to the end of 2006, stood at 70% (including the MEDA programme I (1995-1999)-127.6 million euros, while the MEDA-II programme (2000-2004)-677 million Euro) of the aid declared for the period 1996-2006⁹.

During the meeting of the Association of the European Union - on 13 October 2008, the European Union and the Kingdom of Morocco adopted a joint EU-Morocco document on strengthening bilateral relations / granting of a special status. This document aimed at approving special status granted by the EU in response to the desire expressed by Morocco for closer partnership with the EU. These goals focus on better taking into account of the strategic priorities of both parties, and the gradual inclusion of Morocco in the internal market.

Profound changes that have been taking place in the southern part of the Mediterranean since the Tunisian revolution and the subsequent events in neighbouring countries, call for the EU to be more robust in supporting the aspirations of the local population, given that these aspirations are supported by local leaders.

The Kingdom of Morocco has engaged in the process of political, economic and social reform

⁶ The number of participants was expanded to 43 countries. These are all the Member States of the European Union (EU), the European Commission, partner countries and observers from the Euro-Mediterranean Partnership (Mauritania, Morocco, Algeria, Tunisia, Egypt, Jordan, the Palestinian Authority, Israel, Lebanon, Syria, Turkey and Albania), as well as other Mediterranean countries (Croatia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro and Monaco).

⁷ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 marca 2008 r. „Proces barceloński: Unia na rzecz regionu Morza Śródziemnego” [COM(2008) 319] [Communication from the Commission to the European Parliament and of the Council of 20 March 2008. „Barcelona Process: Union for the Mediterranean” [COM (2008) 319]].

⁸ Art. 8 of the Treaty on European Union; Title V of the Treaty on European Union, the EU's external action; Art. 206–207 (trade) and 216–219 (international agreements) of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU).

⁹ Maroc, le printemps tranquille, Rapport de groupe interparlementaire d'amitié n° 107 - 26 juin 2013 [Morocco, the quiet spring interparliamentary group of friendship Report No. 107 - June 26, 2013].

for many years. The European Union is trying to support the efforts of the Kingdom of Morocco, which are aimed at the implementation of the reforms. Granting of a special status shall be stated in the common desire to support the process of internal reforms, while conducting structured and frank dialogue, which constitutes an essential element of human rights. This dialogue has continued and developed in the framework of the European Union summits organised in Morocco, the meetings of the EU-Morocco Association and the Human Rights, Democratisation and Governance Sub-Committee¹⁰.

The special status of Morocco in bilateral cooperation extends to areas that are not included in the Association Agreement signed in 1996. In the framework of the Barcelona Process (entered into force in 2000) in this new perspective, the political-strategic dialogue conducted within the framework of bilateral EU-Morocco summits and other ad hoc bilateral political meetings reflects the importance that both sides attach to their relations. Political and strategic cooperation is also accompanied by a dynamic strengthening of economic and financial cooperation in accordance with the objectives of the European Neighbourhood Policy.

The general principles of the European Neighbourhood Policy and Action Plan for the neighborhood, jointly adopted in July 2005, initiated a new stage in bilateral relations, giving Morocco the possibility of gradual integration into the EU internal market. The special status is a confirmation of the strategic options and provides the opportunity to participate in Community agencies and Community programmes; it also allows adequate financial support appropriate to the size and ambitious nature of this evolution. In this context, the EU will pay special attention to the fact that all Moroccan policies are designed to benefit all regions of the country and the Western Sahara.

The protocol to the Euro- Mediterranean Association Agreement between the EU and Morocco on the general principles for the participation of Morocco in Community programmes is a crucial step in bilateral relations. Under it, Morocco is permitted to participate in all present and future Community programmes in which participation is open for it. This new

perspective is consistent with the objectives of the new EU Neighbourhood Policy.

The protocol is a clear act of support and encouragement from the EU to the efforts made by Morocco in order to deepen the reforms undertaken and initiate future ones, while ensuring the effective participation of Moroccan citizens. The parliamentary elections on 25 November 2011, under conditions ensuring high voter turnout, was an important step in an ongoing process of democratic constitutional reform¹¹.

Since 2011, the revolutionary wave called the „Arab Spring” that passed through North Africa and the Middle East has also touched Morocco, where concerns were limited in scope, mainly to peaceful demonstrations, and did not lead to the overthrow of the monarchy, which is very popular among Moroccans and considered to be the guarantor of internal stability. Fearing the radicalisation of protests, the King gave a speech on television on 9 March 2011 in which he announced his absolute power to limit the holding of democratic reforms and social, political and economic changes in the way of wide constitutional changes, including increasing the powers of parliament and government. Mohammed VI appointed a special committee to work with political forces, trade unions and non-governmental bodies to address their preparation and after the completion of its work, on 17 June 2011, the King announced the specifics of changes limiting his authority, and strengthening the positions of head of government (giving him the right to appoint and dismiss ministers) and parliament, the independence of the judiciary and the position of the Berbers, giving their Amazigh language official status alongside the Arabic language. The dominant position of the monarch was preserved as commander in chief of the armed forces and the leaders of Moroccan

¹¹ Décision du Conseil du 7 octobre 2010 relative à la signature d'un protocole à l'accord euro-méditerranéen établissant une association entre les Communautés européennes et leurs états membres, d'une part, et le Royaume du Maroc, d'autre part, concernant un accord-cadre entre l'union européenne et le Royaume du Maroc relative aux principes généraux de la participation du Royaume du Maroc aux programmes de l'Union, (2010/620/UE). [Council Decision of 7 October 2010 on the signing of a protocol to the Euro- Mediterranean Agreement establishing an association between the European Communities and their members states on the one hand, and the Kingdom of Morocco, on the other hand, in a Framework agreement between the European Union and the Kingdom of Morocco on the General Principles of the participation of Morocco in the programmes of the Union (2010/620 / EU)].

¹⁰ Ibidem.

Muslims as the highest religious authority (Mohammed VI is considered to be a direct descendant of Muhammad). In a referendum on 1 July 2011, 98% of voters supported the proposed amendments. On 25 November 2011, early parliamentary elections were held, in which the winner was the moderate Islamist Justice and Development Party, for many years a leading opposition force. Its secretary general, Abdelilah Benkirane, was appointed prime minister by the king and formed a government in coalition with two conservative parties on 3 January 2012.

Despite the reforms initiated by the king, Morocco still faces considerable challenges, as the country suffers from severe problems such as unemployment among the young, emerging at around 30%, and a high rate of people living in poverty, social inequality, and the prevalence of corrupt practices, which are among the main causes of the current revolts in the Arab world. Without limiting the scale for maintaining stability in Morocco, it may be at risk. Key areas for the Benkirane study relate primarily to changes in economic and financial governance, administrative reform, the fight against corruption, assuming a new social programme to reduce unemployment to 8% in 2016 and the construction of 400,000 affordable homes, modernisation of agriculture, and development of renewable energy¹².

In connection with the events referred to as the „Arab Spring „, the Commission and the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy submitted a document on 8 March 2011 on the reformed Neighbourhood Policy and the same transformation in the region within the framework of the „Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean „¹³. Reforms in Morocco, supported by the EU, fit completely in the strategic priorities defined in the next Joint Communication of the European Commission and the High Representative of the

Union for Foreign Affairs and Security Policy: “A new response to a changing Neighbourhood”¹⁴.

Morocco’s stability is the result of many years pursuing a strategy of development. The inspiration for Morocco is the main European solutions, adapted to local conditions.

Morocco is one of the most stable EU neighbours to the south. This is the result of many years pursuing policies built on a multi-polar strategy and close relationships with the European Union. With this strategy, Morocco could become a key political and economic partner of the EU in North Africa. Morocco is seen as a more stable and democratic country than other North African countries.

The axis of Moroccan policy is to maintain open relations with Europe, Africa and the Arab world, as well as being an ally of the United States, particularly in relation to free-trade agreement or participation in the war against terrorism. Relations with the European Union are crucial for Morocco. In 1996, Morocco signed an association agreement with the European Union, which came into force in 2000 (replacing the cooperation agreement of 1976), and completely in 2012. This system became a part of the arrangements for the conference in Barcelona in November 1995 and created in the area of the “Euro-Mediterranean Partnership”, which contained three important objectives (political, economic and social). In 2008, Morocco received „ advanced „ or advanced status in relations between neighbours. The long-term goal is to develop a kingdom with formalised relations to adapt some of the EU’s constitutional solutions, but without full harmonisation of laws and to become a full member of the European single market, but without formal political membership in the European Union.

Morocco runs many parallel modernisation projects, social, political and economic. The main changes introduced by the new constitution placed some of the powers of the monarch with the head of the parliament and the government, promoting decentralisation of the state.

The Association Agreement between the EU and Morocco is the legal basis for bilateral relations, especially economic but not alone. It provided for the establishment of a free trade area for industrial products by 2012. The European

¹² Rapport d’information fait Au nom de la commission de l’économie, du développement durable et de l’aménagement du territoire sur les chantiers du Maroc de Demlin, G.César, O. Hervieux, J. Panis, M. Daunis, le numéro 654, le 22 juin 2011. [Information report on behalf of the Committee on Economy, Sustainable Development and Spatial Planning on construction sites of Morocco Demlin, G.César, O. Hervieux, J. Panis, Mr. Daunis the No. 654, 22 June 2011.

¹³ http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/news/speechesstatements/2011/03/20110308_speeches_1_en.htm (12.05.2011).

¹⁴ A new response to a changing neighborhood, Brussels, 25.5.2011, COM (2011) 303 final.

Union has already opened its market to Moroccan exports of industrial products (according to the established calendar, Morocco committed to the abolition of customs duties in 10 years). The system includes provisions concerning, inter alia, freedom of establishment, liberalisation of services, free movement of capital, strengthened economic cooperation as well as provisions in relation to cooperation on migration, social and cultural cooperation¹⁴.

In order to develop bilateral cooperation and establish appropriate instruments such institutions exist:

- The Association Council (ministerial level),
- The Association Committee (high-level officials),
- committees and subcommittees (internal market, industry, trade in goods and services, transport, environment and energy, research and innovation, agriculture and fisheries, justice and security, human rights, democratisation and good governance).

Morocco is one of the main beneficiaries of technical and financial cooperation under the EU's European Neighbourhood and Partnership Instrument.

As part of the Country Strategy Paper (CSP) for 2007-2013, the following financial support from the European Union for Morocco is provided:

The National Indicative Programme (NIP) for the period 2007-2010 with a budget of 654 million EUR.

The priority sectors for PIN 2007-2010 were:

- social issues (education, health, the programmes of the National Initiative for Social Development)
- governance (human rights, institutional support)
- economy (private sector, agriculture, reducing the isolation of energy) and
- environment (drinking water supply and sanitation)¹⁵.

The National Indicative Programme (NIP) for the period 2011-2013 had a budget of 580.5 million EUR.

As part of the 2011-2013 NIP, support related to such areas as:

- social issues (rural development, health, education)
- governance (public finances, the implementation of advanced status, gender equality)
- economy (agriculture)¹⁶.

In addition, in connection with the events of the „Arab Spring”, under the “Spring Programme”, Morocco received additional funding: 80 million EUR in 2011-2012 and 48 million EUR in 2013 to support democratic reforms and sustainable economic development and inclusive growth¹⁷.

In 2011, the European Union, adopted the Annual Action Programme for Morocco with a new support programme benefitting, in particular, residents of the rural region of Al Hoceima (19 million EUR). It is situated in the north of Morocco and is characterised by its isolation, socio-economic lag relative to the rest of the country, as well as the presence of hemp¹⁸.

The programme has supported efforts to improve living conditions and the income of the population, has contributed to decentralisation and local development, job creation and social and environmental development.

An amount of 35 million EUR has been earmarked for the implementation of measures to promote equality between men and women, recently adopted by the Moroccan government, in particular by improving the knowledge of society (including among representatives and opinion leaders, MPs and businessmen), and by improving the conditions and the ability of women to participate on equal terms with men in governance at political and administrative level. This programme aims to ensure that the citizens of

¹⁴ In order to develop bilateral cooperation it established appropriate instruments and institutions eg. The Association Council (ministerial level), The Association Committee (the level of senior officials), the so-called committees and subcommittees. Theme - internal market, industry, trade in goods and services, transport, environment and energy, research and innovation, agriculture and fisheries, justice and security, human rights, democratisation and good governance.

¹⁵ PEV Rapport de Suivi 2012 – Maroc, Commission européenne, Bruxelles, 27 mars 2014; Press release:

Neighbourhood at the crossroads – tackling stock of a year of challenges (IP/14/315), 27 March 2014.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ EUROPEAN COMMISSION - PRESS RELEASE, MOROCCO: NEW EUROPEAN SUPPORT FOR GENDER EQUALITY AND RURAL DEVELOPMENT IN THE KINGDOM OF MOROCCO, BRUSSELS, 17 AUGUST 2011 R.; [HTTP://EUROPA.EU/RAPID/PRESS-RELEASE_IP-11-969_PL.HTM](http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-969_PL.htm).

Moroccan enjoy a more equitable distribution of the benefits of economic growth¹⁹.

An amount of 85 million EUR has been allocated to support the implementation of activities under the special status. The special status was granted to Morocco by the EU in October 2008 in response to its ambitious plans to accelerate the process towards the EU, which started in 2000 with the entry into force of the Association Agreement. The programme supports sectoral reforms and the commitments made by Morocco and is included in the schedule of activities for the specific status²⁰.

The support programme for the integrated development of the dynamics of the northern provinces and rural areas (Al Hoceima) has a budget of 19 million EUR. This programme is aimed at long-term improvement of living conditions and income of the rural population in the province of Al Hoceima, by supporting local development dynamics - inclusive and integrating, strengthening of the role and capacity of entities, stimulating the local economic structure through social development and the protection and enhancement of ecosystems. The programme provides such support for the community planning process, the implementation of investments in small social infrastructure and social life of structures, measures to increase farm income through investments and technical assistance in the areas of agriculture, small-scale fishing, crafts and tourism. Under the programme, special emphasis will be placed on the economic integration of young people and women.

The support programme to promote equality between women and men, with a budget of € 35 million EUR, will support the implementation of the Agenda for Equality adopted by the Moroccan authorities. It is specifically designed for the task of improving the state of knowledge in society (including among representatives and opinion leaders, MPs and businessmen) on the culture of gender equality, increasing the legal protection of women, effectively integrating the gender perspective into the agenda of various institutions and organisations and improving the conditions and the ability of women to participate on equal terms with men in governance at political and administrative level.

The “successful implementation of activities under the special status „, which has a budget of 85 million EUR, is one of the concrete effects for strengthening relations between the EU and Morocco in the framework of the „special status „. This programme provides a privileged instrument for cooperation to promote the strengthening and deepening of this partnership. It supports the implementation of key commitments included in the schedule of activities under the „special status „, in particular as regards the approximation of legislation with the EU *acquis*, which is the basis for a dynamic process of harmonisation of economic and social levels and in enhanced political dialogue. The programme is supported, in particular, by action in the field of industrial standards, transport, fisheries, higher education, employment, water and consumer protection.

On 5 November 2014, the EU and Morocco signed an agreement on a new framework for bilateral cooperation in Rabat (ie. Uniform Support Framework) for the period 2014-2017.

According to the multi-annual programme of EU financial assistance to Morocco, 728 to 890 million EUR will be allocated to three priority sectors:

- equal access to basic social services (approx. 30% of funds),
- support for democratic governance, rule of law and mobility (approx. 25% of funds),
- employment and sustainable economic development and inclusive growth (approx. 25% of the funds).

Other measures (approx. 20%) will provide additional support for the Action Plan and civil society. Morocco will also be able to benefit from the additional budget support (multicountry programmes granted, depending on the progress realized for Democracy) and other financial instruments of the EU (European Instrument for Democracy and Human Rights Instrument for Development Cooperation, Investment Fund Neighbourhood etc.)²¹.

Morocco also benefits from the financial support of some EU Member States (Belgium, Germany, Spain, France, Italy, Denmark) in the framework of bilateral cooperation.

According to preliminary data, in 2013 the GDP growth was 4.4% in Morocco (compared to

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ <http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/afryka/maroko/>.

2.7% in 2012). The unemployment rate reached 9.2% (compared to 9.0% in 2012), including in urban areas - 14.0%, and in rural areas - 3.8%). The activity rate slightly declined (to 48.3% from 48.4% in 2012). The budget deficit (excluding privatisation receipts) reached 5.5% of GDP in 2013 (compared to 7.4% a year earlier), among other things due to reducing the costs of compensating the Fund to subsidise the prices of some products, especially oil²².

By 2014, the GDP is expected to reach 3.5%, and in 2015 - according to the assumptions of the budget law - is expected to be 4.4% for the emerging budget deficit of 4.3% of GDP. Among the priorities for 2015, measures have been introduced to: improve the competitiveness of the Moroccan economy, the promotion of private investment, encouraging companies to accelerate the implementation of major structural reforms, implementation of the regionalisation plan, and reduce social and regional inequalities. This has strengthened the position of Morocco as a driving force in the development of South-South relations (both with sub-Saharan countries, as well as Arabic). Action has also been taken to: better use the opportunities arising from the KM signed free trade agreements, diversify and strengthen partnership relations with emerging countries²³.

Participation in the trade of the Kingdom of Morocco and the European Union in Morocco's total trade turnover with foreign countries in 2006 reached almost 60% of its value. In 2008, Moroccan shopping in the European Union accounted for 51.9% of total Moroccan imports, while the sale of goods to the EU market amounted to 58.8% of Moroccan exports. Morocco's imports from the European Union increased from 7.3 billion EUR in 2003 to 14.8 billion EUR in 2010, while exports to the European Union from Morocco from 5.8 billion EUR in 2003 to 8.0 billion EUR in 2010²⁴.

European Union countries are among the leading foreign investors in the Kingdom of Morocco. In 2010, France was the leading foreign investor with the value of foreign direct investment at 1.3 billion EUR (this represents 18.3%). Spain was second (0.5 billion EUR), followed by the

United Kingdom (0.15 billion EUR), and Germany (0.14 billion EUR)²⁵.

In the years 2006-2010, 217 French companies were created in Morocco, which, together with their subsidiaries, account for 797 companies in the country. French investments in this country are no longer mainly in the textile industry but also French capital has been invested in sectors of the economy such as new technologies and electronics. French entrepreneurs are not only in the regions but also in Casablanca and Tangier, which attracts new investors such as Renault. French investment in Morocco play an important role in the industrial policy of the country. The purpose of their involvement is to bring greater diversification of Moroccan industry.

Since 2002, the SAFRAN Group, owned by the world's leading manufacturers of aviation, and its 6 branches have been present in Morocco, employing over 2.7 thousand people. The group's activities contribute to the development of local industrial production. The six branches of the SAFRAN group are present in areas such as the production of aircraft engines units (Aircell Maroc), electrical wiring (company Labinal Maroc), and identity cards (Morpho). The SAFRAN Group represents almost a quarter of the people employed in the aviation sector in Morocco²⁶.

Since 2007, the current European Aeronautic Defence European corporation and Space Company (EADS) has been in Morocco, dealing with the issues of European security (Eurocopter, Eurofighter, telecommunication systems, defence, transport (Airbus) and space (EADS Astrium, Galileo, Ariane)²⁷.

Since 2008, Renault has also been present, with whom the Moroccan government signed an investment agreement, under which the Tangier industrial complex was built. The amount of the investment was 750 million EUR (Phase I implementation of the agreement). The factory has been producing cars for Renault and Dacia (start of production of 170 thousand cars a year from January 2012 to achieve 400 thousand per year later on). France intends to take advantage

²⁵ Ibidem.

²⁶ *Les secteurs clés de l'investissement français au Maroc, Maroc-France, une coopération multiforme*, <http://www.dimabladna.ma> [The key sectors of the French investment in Morocco, France, multifaceted cooperation, <http://www.dimabladna.ma>].

²⁷ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

²⁴ *Rapport d'information fait Au nom de la commission de l'économie, du développement durable et de l'aménagement du territoire sur les chantiers du Maroc de Demlin*, op. cit.

of the free trade agreements signed by Morocco, Jordan, Egypt and Tunisia and the European Union in February 2004 in Agadir²⁸. France intends to export 90% of production²⁹. Thanks to technological innovations introduced in the production process, the use of renewable energy sources, the Renault factory has to consume 70% of the water cycle, which is less than in a classical factory.

French companies, such as Bouygues Construction (especially its Moroccan subsidiary Bymaro), are involved in the modernisation of infrastructure in Morocco, including construction of the Tangier Med ferry port in the northern region of Morocco. The Moroccan government has established a Special Tangier - Mediterranean Sea Agency for this purpose, which is responsible for monitoring the implementation of the project by the investors. The project is to be completed in 2015 and will be the workplace for about 150 thousand people. The Tangier Med ferry port is expected to play an important role in the region as a place for transshipment of many products (textiles, aviation parts, automobile). Through its

²⁸ In February of 2004, in Agadir, representatives of Egypt, Jordan, Morocco and Tunisia concluded a free trade agreement. It implied the abolition of customs duties on 1 January 2006. The adoption of the Euro- Mediterranean rules of origin (rules of origin) and the harmonisation of legislation concerning, inter alia, intellectual property and public procurement provides for the introduction of economic policy coordination mechanisms and sectoral policies in areas such as foreign trade, agriculture, finance, taxes, services and customs policy. Implementation of the agreement is to contribute to the intensification of trade, enterprise development and employment, increasing the productivity and competitiveness of the region, and to facilitate the liberalisation of the movement of goods between the signatories to the agreement and the European Union. The free trade agreement expands the concerns of the one signed in 2001, also in Agadir, a declaration in which the four countries decided to deepen multilateral cooperation in order to create a Mediterranean Arab Free Trade Area (Mediterranean Arab Free Trade Agreement - MAFTA), and in the longer term - the establishment of the Arab Common Market. Development of cooperation using the achievements of the Arab states Paft (Pan - Arab Free Trade Agreement, concluded in 1998) and the establishment of a strong economic grouping was considered necessary to meet the challenges posed by the global economic developments and the hierarchy of objectives of sustainable development.

²⁹ *Rapport d'information fait au nom de la commission de l'économie, du développement durable et de l'aménagement du territoire sur les chantiers du Maroc de demain*, G. Césari, O. Herviaux, J. Panis, M. Daunis, le numéro 654, le 22 juin 2011. [Information report on behalf of the Committee on Economy, Sustainable Development and Spatial neighboring territories on the sites of Morocco tomorrow, G. Caesari, Herviaux O., J. Panis, Mr. Daunis the No. 654, 20 June 2011.

proximity to Europe, it is competition for Asia (the products can be delivered within less than 24 hours). For this purpose. Tangier Med is also activated with a special information system³⁰.

French companies, such as Veolia and GDF - Suez, play an important role in the modernisation of public services. The GDF- Suez group (especially its Moroccan subsidiary Lydec) has been present in Morocco since 1997. Its actions and investments are focused on issues such as the provision of electricity, distribution of drinking water, and drainage in the Casablanca region. The GDF- Suez Group's investments in 2010 was estimated at about 65 million EUR³¹.

French companies are also involved in new sectors and areas such as information technology, for example, and offshoring³² (Web Help). On 28 June 2012, the European Association of Offshoring chose Morocco as one of the best directions for offshoring in 2012³³. In 2012, Morocco outclassed countries such as South Africa, Romania, Serbia, Slovakia and Egypt. The impact of this choice was seen in economic reforms, and political ones in Morocco, which caused the stability of the market, attracted more foreign investors, and made it possible to create new jobs and growth in many sectors of the Moroccan economy³⁴. Morocco turned out to be "a mecca" for franco and hispano-offshoring, giving 52 thousand jobs and trade with

³⁰ Le port Tanger Med., <http://www.letangerois.com/le-port-tanger-med>

³¹ Rapport d'information fait au nom de la commission de l'économie, du développement durable et de l'aménagement du territoire sur les chantiers du Maroc de demain, op. cit.

³² Offshoring is the transfer of the production of goods and services beyond the borders of the country in which it was originally run and then importing them back. Offshoring may occur within the same company as well as rely on the transfer of production to another company. There are four types of offshoring. The first process is likely to be „onshore outsourcing” internally. The second type we have at the moment is when a company outsources production abroad, then this is referred to as offshore outsourcing. Another possibility is to conduct its own production in the country. The last type of offshoring is conducting its own production abroad, it is called „, captice offshoring „,.

³³ Offshore Zones in Morocco: CasaNearshore in Casablanca, Rabat Technopolis, Shore in Fès. Zones in progress in Morocco: Shore in Oujda.

³⁴ The Moroccan government has introduced important reforms that affect the activities of foreign investors in special areas, among others, Offshore 20% tax for low-income people, exemptions for companies with tax for the first five years of its existence. More: National Pacte pour l'urgence industrielle 2009-2015. Pourquoi choisir le Maroc?, <http://www.emergence.gov.ma>

a value of 7.6 billion dirhams at the end of 2010. According to the forecasts for 2015, Morocco has to be a place that offers the offshoring sector 100 thousand jobs³⁵.

The Alstom energy and transport company is also in Morocco. Alstom provides modern assembly lines for the new generation trams moving from Rabat - Salé (investment value of 94 million EUR) and Casablanca (investment value of 190 million EUR). Based on the Strategic Partnership Agreement signed by France and Morocco in 2007, Alstom also committed to provide fourteen wagons for high-speed railways. In the energy sector, Alstom signed a contract worth 100 million euros from Narev holdings and energy industry groups ONA³⁶ (Omnium Nord Africain), the first Moroccan industrial group³⁷.

The subject of the contract is to produce, use and maintain 61 wind turbines in the south of Morocco. Alstom is also interested in participating in projects that are part of the Moroccan plan for the use of solar energy³⁸.

In 2009, about 37% of foreign direct investment was carried out in Morocco by the French company, giving a surplus of 8 billion EUR. In 2007-2008, the ratio of foreign trade (sum of exports and imports) to GDP, which is an indicator of the openness of the economy, amounted to 69.9% of Morocco's. France entered the Moroccan market with a value of 27% of Morocco's trade balance³⁹.

On 2 July 2010, during the Franco- Moroccan meeting at the highest level, which took place in Paris, ten agreements on cooperation in new areas were signed (renewable energy, sustainable development, health, social protection, drainage in agriculture, fisheries, civil nuclear power). The French Ministry of Finance has granted a loan of 1 billion EUR and the French Agency Development for 2010-2013 has granted a loan in the amount

³⁵ *Le Maroc roi de l'offshoring en 2012*, Quotidien des Actifs Urbains, le 28 juin 2012, <http://www.aufaitmaroc.com>.

³⁶ Group ONA (Omnium Nord Africain) was created in 1934 by Frenchman Jean Epinata, supported by Marrakech, Thami El Glaoui. After regaining independence in 1956, the royal family is a shareholder in the consortium formed under the name of Siger (during the reign of Hassan II). On 31 December 2010 it announced a merger with SNI and its shares are listed on the stock exchange.

³⁷ Rapport d'information fait au nom de la commission de l'économie, du développement durable et de l'aménagement du territoire sur les chantiers du Maroc de demain, op. cit.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

of 660 million EUR. These funds will be used for the implementation of the activities listed in the „National Plan for Human Development”, established by Mohammed VI in May 2005. These measures include: education, still a significant problem despite the more liberal changes introduced during the reign of King Mohammed VI, and illiteracy, which currently affects 40% of adults, amounting to about 9 million people. The Plan is also very important in areas such as higher education, research, education elites (especially the development of the exchange of students and increasing the number of scholarships), „rule of law”, „decentralisation and local „good governance”⁴⁰.

The authors reviewing the annual reports of the programme are positive about the reforms and changes made in Morocco. This does not mean that there are no problems. Since 2012, there have been numerous complaints regarding the release of political prisoners, increasing democratic freedoms, and conducting reform of administration. King Mohammed VI announced a number of reforms, taking action, inter alia, to fight illiteracy, and improve the situation of Moroccan women. It also limited the powers of the security services and police and supports close cooperation with the European Union in the fight against terrorism. The Al Qaeda of the Islamic Maghreb is active there. King Mohammed VI has taken steps to ensure the safety of the territory of Morocco because he realises how important it is for the security of the state of economic development, the inflow of foreign investment, as well as increasing the role of tourism in the economy of the state. The King of Morocco will also attempt to address the issue of Western Sahara. Currently, Morocco controls most of the Western Sahara and wishes to maintain this control because of the rich deposits of phosphates, as well as the large amount of funds invested in the modernisation of the territory. The eastern part of the country remains in the hands of the Polisario Front while the militants dispute its territory wide autonomy within the Kingdom of Morocco.

⁴⁰ Ibidem.